

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 2 • NR 15 • 1967 • SIDE 201–212

Similarisering – en forsømt side af det heraldiske studium
Af Sven Tito Achen

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

Similarisering - en forsømt side af det heraldiske studium

Af Sven Tito Achen

ET VABEN er et kendemærke, et middel til identifikation. Dette forudsætter principielt, at alle våbener er forskellige. Intet våben må være identisk med, eller bare kunne forveksles med, noget andet. Dette princip er i perioder blevet håndhævet af heraldiske myndigheder. Hvis nogen person mente, at en anden persons våben lå hans eget for nær, kunne han stævne ham, og vi har kendskab til flere sådanne retssager, hvor en af parterne blev dømt til at tage et nyt våben, fordi de to parter våbener var ens eller lignede hinanden for meget.

Op dersom to våbener, f. eks. for to brødre, »fra naturens hånd« ikke var forskellige, kunne man gøre dem forskellige. Man *differentierede* dem.

Trang til at ligne hverandre

Alt dette er så rigtigt: så knæsat og accepteret og gentaget, at det har fået de fleste af os til at overse, at der er *en modsat tendens*, en stærk og udbredt tendens, kendt fra heraldikkens gry og kendt i dag, som går ud på at få våbener til at *ligne hverandre*. Vi er blot så vant til at differencerne er det egentlige i heraldikken, at når en række våbener udviser noget som er ens og noget som er forskelligt, går vi næsten automatisk ud fra, at det er *forskellen* som er det

tilstræbte og væsentlige, og fæster os dårligt nok ved lighederne. Men meget ofte er det netop *ligheden* som er tilstræbt og væsentlig.

Helt forbiset er denne lighedstrang ganske vist ikke. Den foreteelse som kaldes »våbengrupper«, geografiske grupperinger af våbener som minder om hverandre, kan ingen heraldisk interesseret undgå at lægge mærke til, og flere skribenter har nærmet sig fænomenet, i Heraldisk Tidsskrift især Jan Raneke¹⁾ samt Hans Krag²⁻³⁾.

Men oftest nævnes en sådan lighed inden for en gruppe våbener nærmest i forbigående og ganske kortfattet. Mig bekendt er der hidtil ingen som har haft øje for lighedstrangens generelle karakter, store udbredelse og meget interessante sider. Jeg kender ingen egentlig behandling af forholdet, og det har ikke engang fået et navn. Men det må det have, hvis vi skal tale om det, og jeg foreslår at kalde det *similarisering* (en anden nærliggende mulighed — *assimilering* eller *assimilation* — er mindre egnet, fordi disse ord allerede er »optaget« inden for biologi og fonetik, og med ganske andre betydninger).

Similarisering

Ved *similarisering* forstår jeg, at et våben fra begyndelsen komponeres, eller senere ændres eller øges, med

det bevidste formål at skabe en lighed med et andet eller flere andre våbener. Det er afgørende, at ligheden er *tilstræbt*. Den ubevidste, gensidige påvirkning, som har resulteret i de almindelige nationale, regionale — og epokemæssige — særpræg inden for våbenkunsten, mener jeg falder uden for »similarisering«. Men det kan ofte være svært, eller umuligt, at afgøre om en lighed mellem to våbener skyldes en ubevidst påvirkning eller en bevidst efterligning.

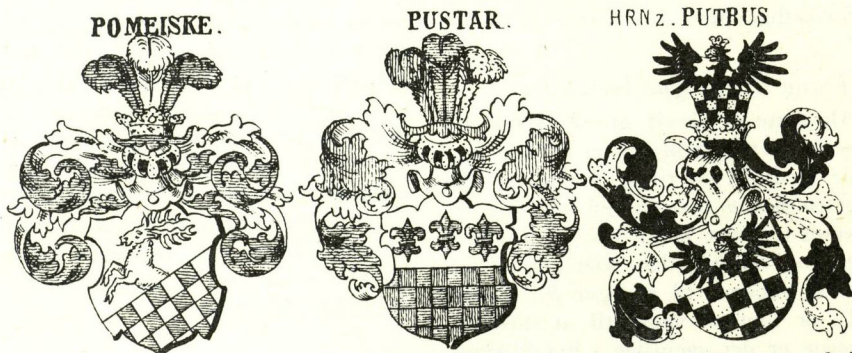
Når man først har fået øjnene op for trangen til similarisering, opdager man udslag af den alle steder. Her følger nogle eksempler.

Middelalderlige våbengrupper

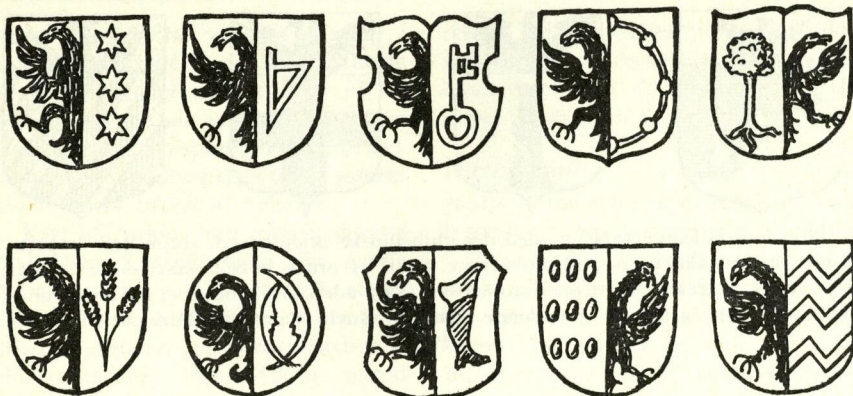
»På denne tid«, skriver den engelske antikvar William Camden, i slutningen af 1500-tallet⁴), »begyndte mange *gentlemen* at føre våben, og et sådant fik de ved at optage en figur fra en anden mands våben, enten fra den *lord* hvis jord de forpagtede eller fra en anden stor herre, som de følte sig knyttet til. F. eks. førte jarlen af Chester et neg [svensk: *kärva*] i sit våben,

og mange *gentlemen* på den egn tog sig derfor et neg i deres våben ... I Leicestershire og de tilstødende landskaber førte mange forskellige folk fembladinge, fordi de gamle jarler af Leicester havde ført en femblading, hermelin, i rødt felt« (se HT 1961, nr. 3 p. 113).

Camden anfører flere andre eksempler, og Anthony Wagner⁴) tilføjer: »En sådan våbenkopiering, på grund af slægtskab, feudal afhængighed, eller anden tilknytning, må ligge bag en meget stor del af middelalderlige våbener«. De resulterende våbengrupper kan iagttages overalt i Europa. Det er klart at både differentiering og similarisering har spillet en rolle ved disse gruppers opståen, men similarisering efter min mening langt mest. Når man taler om våbenmærker som identifikation, tænker man i reglen på *individue*l identifikation. Men i heraldikkens første tid udgjorde våbenmærkerne sikkert først og fremmest en *kollektiv* identifikation; de angav fællesskab og samhørighed, lensherren, borgen, slægten, måske regionen, mere end individet; se Jan Raneke¹).

1. Et slående eksempel på similarisering er den store gruppe våbener i Pommern, hvis nederste halvdel — vandret eller skråt afskåret — er skaktavlet eller rudet. Nogle heraldikere mener, at gruppens oprindelse kan føres tilbage til den gamle dynastslægt Putbus' våben (til højre). Dette kan i øvrigt selv tænkes at være en differentiering af det Tyske Riges sorte ørn i guld. Hele heraldikken hænger sammen. Efter Siebmacher.

2. Ti tilfældigt valgte Ditmarsker-våbener med »den frisiske ørn«, fra 1500-, 1600- og 1700-tallet. Det er indlysende, at en sådan serie våbener — og rækken kunne forlænges næsten i det uendelige — ikke er resultatet af en differentiering, dvs. er et ørnevåben som er forskelliggjort ved hjælp af stjerner, plovjern, nøgle, krans osv., men det modsatte: en række vidt forskellige våbener, som er gjort »similære« ved hjælp af ørnen. Efter Thiessen.

Enhver som har interesse for emnet kan finde talrige eksempler: i England og Frankrig; i Nederlandene, f. eks. gironneret våben i Flandern; i Syd-europa; i Tyskland: hundehoveder langs Rhinen, hjortevier i Württemberg o. s. v.

Et tredje, meget karakteristisk tysk eksempel er de vandret eller skråt delte, forneden skaktavlede våbener i Pommern. Ifølge en optælling i Siebmacher⁵⁾ udgør de ca. 5 % af alle pommerske våbener; hvis man foruden skaktavlede medtager varianter (misforståelser) heraf: våbener med ruder eller fletværk i nederste halvdel, kommer man for denne type op på o. 10 % af alle våbener i Pommern.

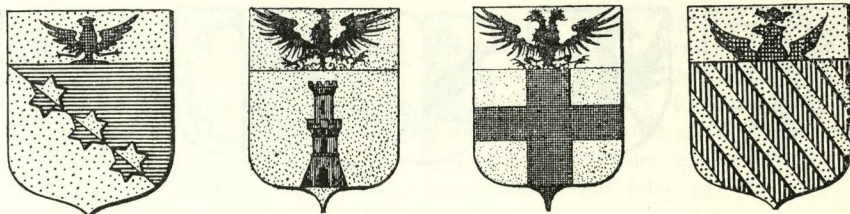
Måske har udgangspunktet været den ældgamle fyrsteslægt Putbus' våben (figur 1, til højre), som i feudal-tiden kan have formeret sig ved både differentiering og similarisering. Siden, helt op i de seneste århundreder, er similariseringen fortsat, og der findes næppe den figur som den

pommerske skaktavlede eller rudede »skjoldbund« ikke er blevet kombineret med: hjort, løve, buk, ulv, okse, enhjørning, grif, morian, lilje, søblad, stjerne, halvmåne, sol, regnbue, hjerte, vinger, væbnet arm, osv., osv. Hvis man i Skandinavien ser et våben, hvis nederste halvdel er udformet som her omtalt, kan man i virkeligheden med ret stor sikkerhed gå ud fra, at det stammer fra Pommern (Ramel, Kirstein, Kant m. fl.).

Også blandt indfødte danske våbener kan sådanne våbengrupper spores, f. eks. i middelalderens Vendsyssel⁶⁾.

Frisland

En anden form for similarisering kendes fra 1500-tallet og senere, i frisiske borger- og bondevåbener. En overvældende stor del af disse består af et lodret delt skjold, hvis ene felt udgøres af en halv ørn fast på delingen (oftest sort i guld), mens det andet kan bestå af hvad som helst; se figur 2, samt Hans Krag²⁾.

3. Fire norditalienske våbener med det ghibellinske skjoldhoved, »capo dell' impero«. Som man ser, kan udformningen variere. Snart er ørnen enkelt, snart dobbelt; snart opstigende, snart hel; snart med krone over, snart uden. Derimod er et hvidt felt unormalt; gult felt er næsten enerådende. Efter G. Guelfi Camajani: Dizionario araldico, 1921.

Ifølge den hollandske heraldiker Steenkamp⁷⁾ findes den »frisiske« ørn i omtrent halvparten af alle (hollandsk) frisiske våbener — måske et par tusinde — og i det tyske Ostfriesland skal tætheden være endnu større. Også i Ditmarsken, Frislands nordligste del, er ørnevåbener overordentlig almindelige. Wilhelm Thiessens Ditmarsker-våbenbog⁸⁾ gengiver godt 1700 våbener, hvoraf næsten 300, = ca. 17 %, er lodret delt med en halv ørn i det ene felt.

Den sorte ørn i guld er jo det Tyske Riges våben, og oprindeligt må dens optagelse i en frisers våben have udtrykt en eller anden form for tilknytning til dette rige, som våbenets indehaver har ønsket at manifestere. Efterhånden som disse ørnefelter imidlertid blev så almindelige i Frisland og så karakteristiske for frisisk heraldik, opfattedes de — i alle fald på stedet — snarere som udtryk for en lokal *frisisk* patriotisme. Den halve ørn var på en måde blevet Frislands våben — ikke statsvåben, eller lignende, for der er ingen frisisk stat — men *streekwapen*, »våben for et strøg«, dvs. et våben(mærke) som kan benyttes og faktisk bliver benyttet almindeligt inden for en bestemt egn, en slags »folkevåben«. Fænomenet kendes flere steder.

I øvrigt var det ikke udelukkende en halv ørn man similariserede med. Også en hel ørn forekommer, ligesom ørneklør og ørnevinger. I Holsten findes en hel lille gruppe af slægter, med Ahlefeldt som sin kendetegneteste repræsentant, der fører et lodret delt skjold med en (ørne)vinge i et af felterne. Måske er disse våbener en udløber af den frisiske similariseringsgruppe, ved Tysklands nordgrænse.

En sådan optagelse af en del af rigets våben, som en national eller politisk tilkendegivelse, kendes nemlig fra næsten alle udkanter af det Tyske Rige, f. eks. Brandenburg, Nederlandene, Schweiz og Norditalien. I midten af riget ville det ikke have haft noget formål at markere sit tilhørsforhold til dette; det gav sig af sig selv. Men ved grænserne kunne der være tvivl.

Italien

I Italien benyttede den heraldiske demonstration af et nationalt eller politisk tilhørsforhold sig især af skjoldhovedet. Ingen som har besøgt Norditalien har kunnet undgå at se de mange våbener med »et skjoldhoved af det Tyske Rige«, *capo dell' impero*, en sort ørn, eller det øverste af en sort ørn, i guld (se figur 3). An-

tallet af sådanne våbener går op i mange hundrede. I de fleste tilfælde er skjoldhovedet sikkert *taget* af de familier, som har villet tilkendegive pro-kejserslige synspunkter, men utvivlsomt er skjoldhovedet også somme tider blevet *tildelt* af kejseren.

Karl af Anjou, som greb magten i Syditalien i 1266, førte det gamle franske våben — et blåt felt strøet med guld liljer, senere: med tre guld liljer — med en rød turnerkrave som differentiering. Han tildelte mænd som havde hjulpet ham til magten, et skjoldhoved af dette Anjou'ske våben, *capo d'Angiò*, og siden benyttedes et sådant skjoldhoved meget af tilhængerne af det syditalienske dynasti (se figur 4). Da dette oftest var modstander af kejseren, blev *capo d'Angiò* kendemærke for guelferne, på samme måde som *capo dell' impero* var for ghibellinerne.

Der findes mindst tolv andre »faste« skjoldhoveder inden for italiensk he-

raldik, som anvendes til at tilkendegive politiske, regionale eller andre sympatier: *capo di Francia*, *capo di Leone X*, *capo di Savoja*, osv.

Kommunalt

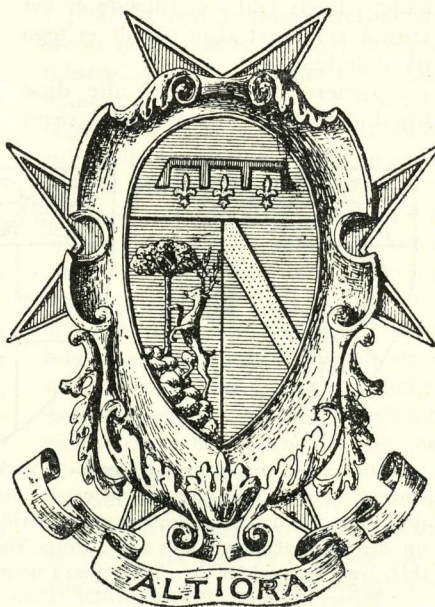
Andre former for similarisering kan iagttages i den kommunale heraldik.

I England f. eks. findes der en lang række våbenmærker eller *badges*, som går tilbage til feudaltidens store lensherrer eller slægter, og som senere er blevet knyttet til de *counties*, hvor disse hørte hjemme og i dag på iøjnefaldende måde præger den kommunale heraldik her. I Buckinghamshire sidder der en svane i hverandet kommunalt våben. I Cheshire er det neg; i Cornwall besanter; i Kent en oprejst hvid hest; i Lancashire røde roser; i Middlesex det særlige saksiske sværd; i Sussex hirondeller; i Yorkshire hvide roser (se figur 5); osv., osv.

Den kommunale similarisering giver sig også udslag i farverne, ofte således

4. To eksempler på våbener med det Anjou'ske skjoldhoved, »capo d'Angiò«. Det er vistnok mindre udbredt end ørne-skjoldhovedet, men tælles dog utvivlsomt i hundreder. Turnerkraven bliver ofte misforstået og udformes meget varierende, undertiden er den degenereret til to røde pæle, sådan som det ses i våbenet ovenfor. Efter Ugo Morino »Araldica«, 1929, og Dizionario araldico.

at kommuner i samme distrikt (län, amt, landskab, *county* osv.) vælger samme farver, i reglen dem som er brugt i distriktets våben. Det kan iagtages overalt. Et eksempel: Af 52 våbenførende kommuner i St. Michels og Kuopio län i Finland, fører 35, = 67 %, den ellers sjældne farvekombination sort/guld, efter landskabet Savolax' gamle våben: i sort felt en spændt bue med pil, guld.

Måske ses kommunal similarisering mest karakteristisk i Frankrig:

Dels regionalt: den hyppige forekomst af hermelin i Bretagne; af den stympede ørn, *alérion*'en, i Lorraine; af gult-og-blåt skråstribede felter i Bourgogne; osv.

Dels i det blå skjoldhoved med guld liljer, i reglen tre, som næsten er en fast bestanddel af større franske stæders våben. I nogle tilfælde stammer et sådant skjoldhoved fra en loyalitetstilkendegivelse fra byens side; i andre er det frugten af kongelig nåde; i hvert fald i ét tilfælde er det vistnok resultatet af et påbud, et tegn på underkastelse.

I kortere perioder har alle disse liljeskjoldhoveder ganske vist været

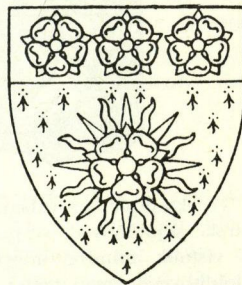
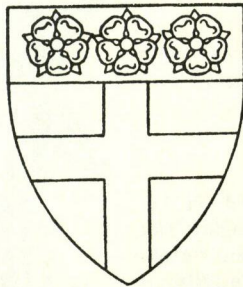
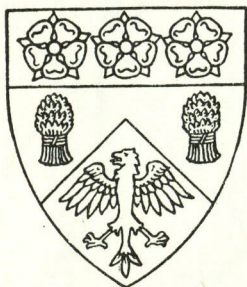
fjernet, men i reglen kun for at blive erstattet med andre, lige så ensartede. F.eks. indsatte Napoleon sine *bier* i de franske købstæders skjoldhoveder, men ved Bourbonernes tilbagekomst 1814/15 vendte også liljerne tilbage.

Napoleonsk

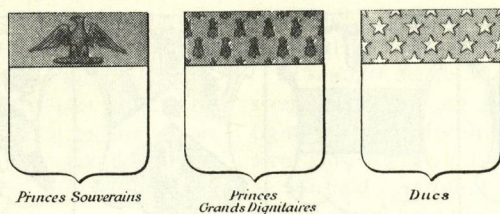
Dette fører os til en anden form for similarisering, nemlig den ovenfra påtvungne, som skyldes statslige eller andre lignende myndigheder.

Det mest typiske eksempel på tvungen similarisering, eller heraldisk ensretning, er det heraldiske system Napoleon udtænkte, da han var blevet kejser og begyndte at udnævne en imperial adel. Det var ikke blot rangtegnene *uden for* skjoldet der blev fastsat regler for — sådan som man jo også har det i andre lande, for hjelme, rangkroner, skjoldholdere m. m. Selve skjoldets indhold, dets delinger, farver, figurer, og disse figurers placering, fastsattes i vidt omfang, se figur 6.

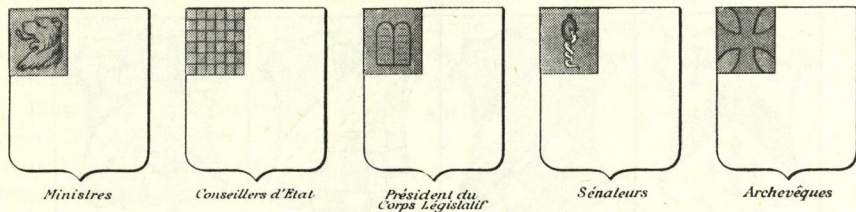
Alle hertuger skulle føre et rødt skjoldhoved med sølv stjerner. *Alle* militærpersoner skulle føre en kanton med et oprejst sværd; hvis de var gre-

5. Våbener for tre »county councils« i Yorkshire: East Riding, North Riding, og West Riding. Feltet i skjoldhovederne er sort, blå og rødt, men de tre roser er i alle tre tilfælde hvide. I middelalderen var en hvid rose *badge* for slægten Mortimer og senere for den linje af kongehuset som kaldtes York. Herigennem associeredes den med Yorkshire, og i dag sidder den hvide rose i næsten halvdelen af alle Yorkshires kommunale våbener. Efter C. W. Scott-Giles »Civic Heraldry of England and Wales«, 1953.

COMTES ET COMTESSES

6. Et udsnit fra en oversigt over klassificeringsmærker »inden i skjoldet« for den napoleonske adel: suveræne fyrster, fyrster, hertuger; ministre, statsrådsmedlemmer, den lovgivende forsamplings formand, senatorer, ærkebisper. For grever og grevinder var der i alt 17 sådanne mærker, de fleste i blå og guld. For baroner og baronesser var der 20 mærker, de fleste i rødt og sølv. Hertil kom mærker for modtagere af de kejserlige ordener, og endelig en række klassificeringsmærker uden for skjoldet. Efter Révérend og Villeroy: *Armorial du premier empire*, 1911.

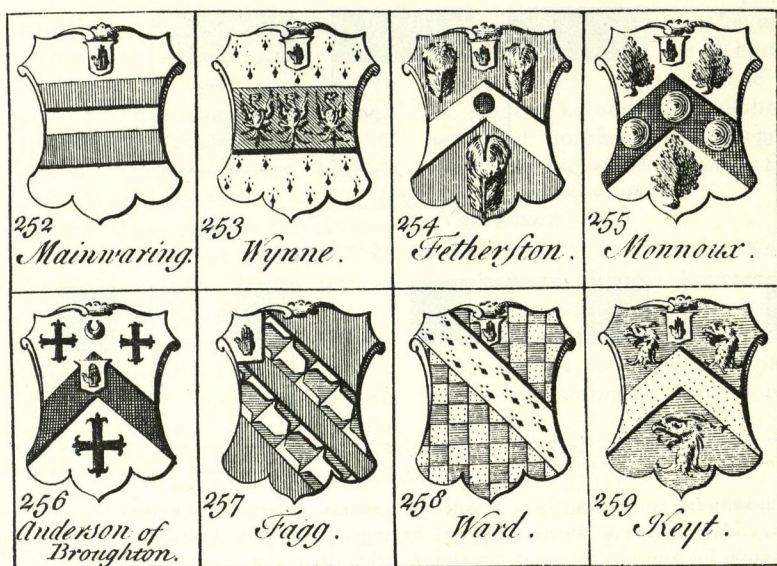
ver, var kantonen blå; hvis de var baroner, var den rød og placeret sinister. Alle officerer ved armeens sanitetsvæsen, som også var baroner, skulle føre samme røde kanton, men med sværdet skråtstillet. Alle enker efter grevelige officerer skulle føre et guld midterskjold, hvori et blått sværd med spidsen nedad. Osv., osv.

Men også for de ikke fastsatte figurer lagde de napoleonske våbener en sådan sterilitet for dagen, at man dårligt kan tænke sig noget heraldisk mindre inspirerende end at blade i en *Armorial Impérial*. Om også denne, ekstra ensformighed var led i et bevidst system eller blot resultatet af heraldisk afmagt, vides ikke. Om et fortilfælde af autoritær heraldisk regimentation ved man imidlertid, at den mere skyldtes travlhed end noget ønske om at ensrette.

Ludvig 14.

I 1696 fik den franske regering den idé at udarbejde et register, *Armorial Général*, over alle våbener i Frankrig. Planen var udelukkende af fiskal karakter. Når et våben blev indregistreret, skulle der nemlig betales en afgift, og alle våbener skulle indregistreres. Udbyttet svarede imidlertid ikke til forventningerne — pludseligt syntes langt færre folk at have våben, end regeringen havde regnet med. Myndighederne besluttede derefter at tvinge folk til at tage sig et våben, og »folk« var ikke blot adel og høj gejstlighed, men også borgere, præster, handlende, håndværkere, bønder osv., simpelt hen alle undtagen tyende.

Rémi Mathieu fortæller, hvorledes det foregik⁹⁾. Registreringskommissioner rejste fra sted til sted, og for at våbentildelingene kunne foregå i en

7. Udsnit af en tilfældig side i en tilfældig engelsk våbenbog (en fortegnelse over baronetter, i kronologisk orden; jeg ved ikke engang hvad den hedder). Der er sparre + »tretal« i fire våbener ud af otte! Det engelske system med at anbringe et meget lille skjold, sølv, med en rød hånd i, inden i alle baronetvåbener, er vist det nærmeste man uden for Frankrig kommer til de napoleonske »indre klassificeringsmærker«.

fart, blev våbenerne »fabrikeret i serier«. Hver lokalitet fik tildelt en heraldisk figur, som kommissionen så varierede i farver og linjer, efter som hvor mange våbenpåtvængelser der var brug for. »Adskillige hundrede personer kunne få tildelt våbener ... der bestod af praktisk talt de samme elementer«.

»I Poitiers tildelte kommissionen gironnerede figurer [bjælker, pæle, kantoner osv.], i Dauphiné skaktavlede figurer. I Orléans indeholdt de påtvungne våbener ... alle en bjælke med en figur på: et sporehjul, en stjerne, en fugl, en besant, en rude, en perle, et bæger, et trebjerg, et hjerte, en ring osv. ... Fjorten personer, som var mindre heldige end resten, fik tildelt en rotte«.

Ungarn og Sverige

På dette sted kan nævnes et par eksempler på similariseringens yderste konsekvens.

I 1604 vandt den ungarske fyrste Stefan Bocskay en stor sejr over sine fjender. Som belønning til sin hær foretog han en kollektiv adling¹⁰) af 9254 hajdukker og deres 13 kaptajner, der alle fik tildelt samme våben (med bl. a. en drage i, afledet af Bocskays våben). En lignende massetildeling af et fælles våben skete i 1628, denne gang dog kun til 51 personer.

Måske har ideen om sådanne kollektive soldatervåbener tiltalt tiden. I alle fald skete der omtrent samtidigt i Sverige noget der minder om det¹¹). I 1606 bestemte den svenske kong Karl 9., at »hver og en« som på visse

vilkår meldte sig til krigstjeneste hos ham, skulle have ret til at føre skjold og hjelm, »dog alle med samme våben« (en væbnet arm, sølv, i et af blå og guld skrådelt felt). Der meldte sig et par hundrede sådanne »sköldknektar«.

Heraldiske myndigheder

Nogle af disse eksempler viser at heraldiske myndigheder ofte har en forkærlighed for bestemte figurer eller kombinationer, eller at de måske savner fantasi og variationsevne, eller at de har travlt — hvilket alt sammen er menneskeligt, men får én til at blive betænkelig ved sådanne systemer.

Når hver person udtænker sit eget våben, er der store chancer for at det samlede resultat bliver varieret. Lægger man derimod et lands hele heraldik ind under én eller nogle få personers jurisdiktion, således at én person måske skal udtænke og komponere tusinder af våbener, kan resultatet let blive monotont.

Det ser faktisk ud til, at lande med en central heraldisk myndighed har en mindre varieret heraldik end andre lande.

I engelsk heraldik f. eks. spiller *sparren* samt »*tretallet*« (tre ens figurer, anbragt to, én) en overvældende stor rolle. Joan Corders heraldiske nøgle »A Dictionary of Suffolk Arms«, 1965, omfatter beskrivelser af ca. 10.600 forskellige våbener, hvoraf ca. 2050 = ca. 19 % indeholder en eller flere sparrer. Fra en fortegnelse over engelske baronet-våbener, i kronologisk orden fra 1600-tallet og fremefter, tager vi et andet eksempel: I de første 240 våbener er der sparrer i 60 = 25 %, »tretal« i 124 = 52 %, og både sparre og »tretal« i 40 = 17 % (se figur 7).

Man sammenligne med heraldikken i det (på dette punkt) autoritetsløse

Tyskland. Skyldes ensformigheden i England *College of Arms*?

Et andet eksempel er 1700-tallets svenske friherre- og grevevåbener (se figur 8), hvis udformning var centraliseret hos Riksheraldikerämbetet. Det er vistnok også sandt, at epoke- og stilmæssige påvirkninger i selve udførelsen af våbentegninger er mindre udpræget netop i England og Sverige, lande med en central heraldisk myndighed, end i lande uden. Et »heraldisk kancelli« udvikler næsten uundgåeligt heraldisk konservatisme.

Loyalitets- eller nådestegn

Et område som ligger det sidste eksempel nær, er de augmentationer eller bitegn som tildeles af fyrstehusene, eller som loyale undersåtter selv tager sig. Roser og løver i England; liljer fra de franske konger, f. eks. i Hannibal Sehesteds franske grevevåben¹²); tressure i Skotland; horn i Holland; hjerter eller vildmænd i Danmark. I Spanien er kasteller + løver, ofte i en bort, særdeles almindeligt både i slægts- og kommunalheraldik.

Undertiden kan blot en farvekombination, en særpræget deling, eller en karakteristisk placering af figurer afspejle påvirkning fra suverænenes våben. Sidstnævnte fænomen kan f. eks. iagttages i portugisisk heraldik¹³).

Differentieret eller similariseret?

Det er ikke altid let at finde ud af, hvad der skyldes similarisering *fra neden* (f. eks. efterligning, tilkendegivelse af loyalitet), og hvad similarisering *fra oven* (en nådesakt eller et påbud). Langt vanskeligere kan det imidlertid være at afgøre, om en gruppe våbener med visse ligheder (og visse forskelle) overhovedet er *similarise-*

rede, eller om de måske er *differentierede*. Er det ligheden som er tilsigtet? Eller forskellen?

Hvor det forskellige, henholdsvis det éns, består i en biting, f. eks. *et bitegn*, kan man ganske vist i reglen let afgøre hvad der er hvad. Se f. eks. figur 7, hvor baronetternes lille »inderskjold«, med en rød hånd i sølv, må betegnes som en form for similarisering.

Hvor ligheden eller forskellen i en række våbener imidlertid er en »ligestillet« del af disse, vil det derimod ofte være umuligt umiddelbart at se om afledningsforholdet mellem dem består i differentiering eller similarisering. Det kan kun — om overhovedet — afgøres ved en undersøgelse af det pågældende våbens oprindelse.

Paralleller

At heraldikken samtidig rummer to modstridende tendenser: til at gøre sig forskellig og til at gøre sig éns, har paralleller andetsteds.

De fleste *varer* søger at gøre opmærksom på sig selv — og herunder jo: at gøre sig forskellig fra andre — ved hjælp af f. eks. emballagens farver, etikettens typografi, et varemærke m. m. Men ved at gøre forskellene over for andre varegrupper så udtalt som muligt, bliver forskellen mellem varerne *inden for* gruppen mindre, en tendens som forstærkes ved efterligning af de mærker som har succes. En kasse cigaretter kan ikke forveksles med en pakke vaskepulver, men vaskepulverpakninger indbyrdes, og cigarpakninger indbyrdes, har oftest overordentlig meget til fælles. Portvinsetiketter er sorte, vermoutheetiketter brogede, cognacetiketter hvide med en speciel, spinkel typografi. Hver gruppe er særdeles forskellige fra hver af de

andre, men inden for gruppen er similariseringen iøjnefaldende.

Om *skræderkunsten* er det skrevet, at den indeholder »to modstridende egenskaber, der stadig lever i den allerlivligste kamp, nemlig trangen til personlig frihed, til livsudfoldelse, på den ene side, og behovet for at underordne sig et fællesskab på den anden«. Det samme gælder alt andet der falder ind under begrebet *mode*.

I det hele taget drives menneskene — med professor Franz Froms ord — »af to sæt kræfter: trangen til selvudfoldelse, og trangen til at være som andre. Kræfterne griber ind i hinanden og vekselvirker på komplicerede måder, støtter hinanden og modvirker hinanden«.

Konklusion

Similariseringen er værd at studere bl. a. fordi den bidrager til at udvikle heraldikkens regionale og nationale særpræg, i indhold såvel som i form, så at man kan tale ikke blot om en tysk eller sydtysk, men om en württembergisk, en bayersk, en rhinsk heraldik. Ja, folk som er tilstrækkeligt kyndige kan jo afgøre om et våben er fra den ene eller den anden bred af Rhinen, eller Ebro; om det er fra det sydlige eller nordlige Brabant.

Især er måske dog similariseringens årsager et fængslende studium. Men ikke let. Motiverne til similarisering er ofte usikre, og grænserne mellem dem uskarpe.

Nogle similariseringer kan som flere gange nævnt skyldes et ønske om at demonstrere et tilhørsforhold: personligt, feudalt, dynastisk, regionalt, politisk, religiøst, eller hvad det nu kan være.

Andre similariseringer kan være udtryk for loyalitet eller beundring, eller muligvis blot for samme smag eller

Wallenstjerna.

Frih. 6. 10. 1766.
Intr. 1776. N:o 209. † 13. 5. 1796.

Sinclair.

Urg. adel. Frih. 6. 10. 1766.
Intr. 1776. N:o 270. † 1771.

De Geer af Gevria.

Urg. adel. Frih. 6. 11. 1766.
Intr. 1776. N:o 271. † 10. 10. 1855.

Gillienberg.

Urg. adel. Frih. 6. 11. 1766; 22. 1. 1771; 21. 9. 1775. Intr. 1776. Adopt. 1776. N:o 273.
† 1778. † 3. 2. 1778; 14. 8. 1787.

Adelcrantz.

Frih. 12. 11. 1766.
Intr. 1776. N:o 274. † 1. 3. 1796.

Sprengporten.

Frih. 6. 11. 1766.
Intr. 1776. N:o 275. † 29. 9. 1875.

8. Udsnit af en fortegnelse over svenske friherrevåbener, kronologisk ordnet. Fire af de seks våbener er firdelt på skrå. Af 68 nye friherrelige våbener i årene 1746-76 var 22, = næsten en tredjedel, delt på den måde, af grevelige våbener fra de samme år omkring en fjerdedel. Periodens svenske riksheraldiker var tydeligvis angrebet af heralditis, men resultatet af hans anstrengelser er forstemmende. Efter C. A. Klingspor: Sveriges ridderskaps och adels vapenbok, 1890.

fælles æstetiske idealer. Eller måske blot udslag af uvidenhed, sløvhed, brist på fantasi.

Megen similarisering kan utvivlsomt føres tilbage til konvention, mode eller almindelig efterlignelseslyst. Andre eksempler igen kan skyldes systematiseringstrang eller muligvis en fiks idé.

Noget har sit udspring i snobberi, smiger, kryberi.

Disse motiver, fra de ædleste til de usleste, kan oven i købet være til stede ikke blot hos den som tager sig et våben, men også hos den som tildeler

det, eller hos en mellemmand: en herold, et ministerium eller en anden myndighed. Og motiverne kan være blandede.

Alt dette synes mig af stor interesse, historisk og psykologisk, og mine betragtninger og eksempler ovenfor er ikke ment som det sidste ord om den sag. Tværtimod. Kritik er velkommen; flere og bedre eksempler, en mere gennemtænkt systematisering ligeledes. Det hele må betragtes som en åbning af en diskussion. Det synes jeg emnet fortjener.

Litteratur

- 1) Jan Raneke: Medeltida vapengrupper, Heraldisk Tidsskrift nr. 3, 1961, p. 105 ff.
- 2) Hans Krag: Den halve frisiske ørn, HT nr. 5, 1962, p. 205 ff.
- 3) Hans Krag: Litt om heraldiske fisk, HT nr. 8, 1963, p. 374 ff.
- 4) Anthony Wagner: Heraldry in England, King Penguin 1946, p. 12–13.
- 5) J. Siebmachers Grosses und Allgemeines Wappenbuch, 1853 ff.
- 6) Troels Dahlerup: Variationer og mutationer, HT nr. 12, 1965, p. 74.
- 7) J. C. P. W. A. Steenkamp: Heraldiek in kunsthistorischen en aesthetischen zin, Amsterdam 1948.
- 8) Wilhelm Thiessen: Wappen und Siegel aus Dithmarschen, Heide 1964.
- 9) Rémi Mathieu: Le système héraldique français, Paris 1946, p. 81.
- 10) Szabolcs de Vajay: L'héraldique hongroise, Archives Héraldiques Suisses, Annuaire 1960, p. 5, figur 17 og 28.
- 11) Uno Lindgren: Heraldik i svenska författningar, Lund 1951, p. 33, 139 og 164. Det er på en måde vildledende, at så fremragende bøger som Mathieus og Lindgrens præsenterer sig under så neutrale titler. »Heraldik i svenska författningar« er måske den bedste bog om et heraldisk emne på de nordiske sprog.
- 12) Hans Konow: Hannibal Sehesteds franske grevevåben, HT nr. 1, 1960, p. 19 ff.
- 13) Hans Krag: Heraldik i Brasil, HT nr. 8, 1963, p. 369.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.